

VERSLAG van de digitale vergadering van de Statencommissie Ruimte, Groen en Water op 1 juli 2020

Voorzitter:

mr. S.F. van Ulzen

Aanwezig: mr. drs. H.G.J. Bruins Slot (gedeputeerde) en A.J. Schaddelee (gedeputeerde), I. Bouabid (DENK), mr. B.M.H. de Brey MBA (VVD), E.J. Broere-Kaal (PVV), H. Chidi (D66), R.G.J. Dercksen (PVV), M.J. de Droog MSc RA (D66), M. van Elteren (GroenLinks), M.C. Fiscalini (FvD), J.C.A.M. van Gilse BSc (VVD), N. de Haan-Mourik (ChristenUnie), J.A. de Harder (ChristenUnie), F. Hazeleger (SGP), K. de Heer (ChristenUnie), M. de Jong (GroenLinks), H.J. Keller (PvdD), N.A. Krijgsman (PvdA), P. Kroon (GroenLinks), O. de Man (VVD), ing. D.A. Oude Wesselink (GroenLinks), N.J.F. Pouw-Verweij MSc (FvD), A.G. van Schie (VVD), T. Schipper (SP), H.O. Suna (PvdA), T.M.S. Vrieling (GroenLinks), C. Westerlaken (CDA) en ir. M. de Widt (D66)

Van ambtelijke zijde aanwezig:

M.L. Engelsman (griffier) en M.J. Strijbos-Vermeulen (verslag)

1. Opening

De voorzitter, mevrouw Van Ulzen, opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

De fracties hebben vragen ingediend over beide agendapunten, de voorzitter stelt voor om de vragen bij de punten tegelijk te beantwoorden. Agendapunt 3 is een Statenvoorstel.

De voorzitter deelt mee dat er een inspreker is.

De voorzitter geeft het woord aan de inspreker.

De heer Van Donselaar spreekt in namens het Stikstofcollectief landbouw.

De inspreektekst van de heer Van Donselaar wordt als bijlage 1 aan dit verslag toegevoegd.

Kortheidshalve zij daarnaar verwezen.

De voorzitter geeft de commissieleden gelegenheid tot het stellen van vragen.

De heer Dercksen vraagt waarom de inspreker meebuigt met de overheid terwijl het dossier qua feiten en metingen niet op orde is.

De heer Van Donselaar is dit met hem eens. Zijn achterban heeft hetzelfde gevoel. Aan de andere kant begrijpt hij de druk om aan het werk te gaan met gebiedsprocessen. Voor boeren is het stuk niet meer dan een document dat komt op het moment dat er motivatie is om het spel rond het gebiedsproces te spelen. Hij kan zijn achterban niet eerder motiveren dan nadat de vele openstaande vragen beantwoord zijn.

De heer Hazeleger memoreert dat de inspreker aangeeft dat er een stuk pijn ligt bij de boeren, dat het vertrouwen in de overheid is geschonden. Hij vraagt hoe de leidraad veranderd moet worden veranderd om het vertrouwen wat te herstellen.

Hij vraagt wat het Stikstofcollectief te bieden heeft in het meedenken over de processen, is bijvoorbeeld nagedacht over innovatieve manieren om stikstof te reduceren?

Volgens de heer Van Donselaar denkt de sector landbouw daar sterk over na, samen met andere sectoren. De overheden zitten op de juridische route, terwijl stikstof reduceren een natuurlijk iets is voor een boer; alle stikstof die niet de lucht in gaat, kan in de grond gestopt worden en is groei en dus winst. Er zijn goede ideeën over hoe de sector veel meer kan doen dan ooit bereikt wordt met de gebiedsgerichte aanpak.

Op de vraag wanneer boeren bereid zijn om aan de slag te gaan, antwoordt hij dat voor het Stikstofcollectief belangrijk is dat er een oplossing geboden wordt voor de PAS-melders en knelgevallen, mensen die in onzekerheid leven. Zo lang zij geen degelijke vergunning hebben, kunnen

zij niet reduceren en kan de overheid die groep niet gebruiken om doelen te halen. Er is een probleem over de beleidsregels, over hoe interne en externe saldering beter kunnen functioneren. Dit zijn randvoorwaarden om tot een gebiedsproces te komen. Hij heeft het gevoel dat hij zijn achterban hier nu niet voor aan tafel krijgt. De pijn wordt nog versterkt: voermaatregelen ontnemen boeren in feite het vakmanschap. Het voelt niet goed wanneer iemand zich bemoeit met je vakmanschap, met de voeding van je dieren waar dertig tot veertig jaar aan gewerkt is om die te optimaliseren.

De provincie Utrecht kan het niet alleen. Het moet een samenspel van verschillende overheden zijn om boeren in de goede positie te krijgen.

De heer Westerlaken herkent veel in de bijdrage van de inspreker. Hij komt terug op de vraag van de heer Hazeleger wat Statenleden kunnen verbeteren aan de leidraad van de provincie Utrecht waardoor het vertrouwen van en het draagvlak bij boeren verbetert.

In de gebiedsgerichte aanpak gaat het wat het CDA betreft vooral om de melders uit de directe omgeving van de Natura 2000-gebieden, het zou het gesprek versnellen als alleen hierover gesproken werd. De melders van elders vallen hier niet onder. De inspreker geeft echter aan dit generiek geregeld te willen hebben.

De heer Van Donselaar wijst erop dat in de leidraad van 38 pagina's erg veel pagina's gewijd worden aan de 40% stikstof die de landbouw produceert. De opdracht ligt sterk bij landbouw. Zijn achterban vindt dat vreemd: we zijn verantwoordelijk voor 40%, maar 27 van de 38 pagina's gaan over wat wij moeten doen. Misschien mist de landbouw de opdracht aan de andere sectoren.

Binnen het Stikstofcollectief landbouw Utrecht houdt men elkaar stevig vast. Veel boeren leven in grote onzekerheid. Met elkaar is besloten elkaar vast te houden. Het kan niet zo zijn dat er in de ene polder een gebiedsproces gaande is, terwijl andere boeren in onzekerheid leven over wat de toekomst brengt en wat voor brief er van de bank op de deurmat valt. Voordat de sector collectief aan de slag kan met het leveren van stikstof moet dit opgelost worden. Dat is wat de overheid van de sector vraagt: lever stikstof zodat het model in het land in stand gehouden kan worden. De sector kan en wil dat graag, maar dan moet een stuk onrecht weggenomen zijn.

De heer De Harder wijst erop dat de inspreker spreekt over vertrouwen in de overheid. Er ligt echter een Statenbrief met veel opdrachten van het Rijk, de speelruimte van de provincie is beperkt. Hij vraagt hoe de inspreker aankijkt tegen wat de provincie momenteel doet, tegen hoe GS optreden en werken aan het vertrouwen. De provincie spreekt eerlijk met de sector.

De heer Van Donselaar complimenteert de Staten met de gestelde vragen. Daaruit spreekt betrokkenheid. De gesprekken met de gedeputeerde zijn constructief en ook op ambtelijk niveau wordt prettig samengewerkt. In dat opzicht verwijt hij de provincie niets. Maar sinds de start van de discussie, toen de foyer vol boeren stond, heeft hij te weinig opgehaald om zijn achterban tevreden te stellen. De toen gestelde vragen staan nog open. Dat is geen verwijt aan de provincie, maar het is wel een opdracht: vecht er met de sector voor om dat opgelost te krijgen op een manier waarmee snel doorgepakt kan worden met het leveren van stikstof.

Mevrouw Van Gilse vraagt welke rol de sector voor zichzelf ziet. De inspreker gaf aan dat het zwaartepunt erg bij landbouw ligt en dat er in de leidraad veel aandacht aan besteed wordt.

De heer Van Donselaar antwoordt dat de rol die de sector voor zichzelf ziet niet een andere is dan die van de afgelopen dertig jaar: de vakbekwaamheid perfectioneren, het stimuleren van kringlooplandbouw en het maken van slagen in efficiëntie, bijvoorbeeld in de proeftuin Veenweide, waar in drie jaar de stikstof 22% gereduceerd kon worden. De sector kan stikstof leveren met bakken. Die rol wil hij graag spelen, maar daarvoor heeft hij boeren nodig die vertrouwen hebben in de overheid en toekomstperspectief zien, met name jonge boeren. Daarmee kan hij wellicht een achterban mobiliseren om te doen wat de provincie vraagt.

De voorzitter dankt de inspreker voor zijn bijdrage.

Gedeputeerde Bruins Slot dankt de inspreker voor zijn inbreng. Zij waardeert de samenwerking die er is en de goede suggesties die worden gedaan om met elkaar uit het vraagstuk te komen. Zij onderstreept dat het een opdracht is voor alle sectoren, niet alleen de sector landbouw.

2. Mededelingen

Gedeputeerde Bruins Slot deelt het volgende mee.

- De heer Hazeleger vroeg naar de stand van zaken rond de landbouwcoaches. Er loopt momenteel een meervoudige onderhandse aanbesteding. Het is de bedoeling dat volgende week de gunningsbeslissing wordt genomen en dat eind juli de geselecteerde partij met de werkzaamheden kan starten. De planning is dat in oktober de erfbegeleiders met de landbouwcoaches hun werkzaamheden kunnen beginnen. Zij zegt toe de Staten in het najaar te informeren over de start van de uitvoering en de praktische samenwerking.
- Mevrouw Keller vroeg naar de voortgang van motie 14, het mogelijk verbeteren van het welzijn van landbouwhuisdieren. De uitwerking van de motie wordt meegenomen in de tussenstand van de Samenwerkingsagenda Landbouw die de Staten najaar 2020 ontvangen.
- De heer Hazeleger vroeg of de gedeputeerde de verslagen van de bestuurlijke commissie Stikstof van het IPO wil delen met de Staten. Zij is bereid de verslagen ter beschikking te stellen, maar heeft daarvoor een gesprek met elf andere provincies nodig en een onderliggende juridische analyse omdat het gaat om documenten die bij het IPO liggen.

3. [Statenvoorstel Leidraad gebiedsgerichte aanpak Stikstof](#)

4. [Statenbrief Stand van zaken aanpak stikstof naar aanleiding van Statenvoorstel voor vaststellen van de leidraad gebiedsgerichte aanpak stikstof in de provincie Utrecht](#)

De voorzitter schetst de gang van zaken. In de eerste termijn zijn technische vragen ingediend door de fracties en die zijn beantwoord door GS. De voorzitter vraagt de fracties om verdere technische vragen schriftelijk te stellen. GS zullen de politieke vragen uit de eerste termijn beantwoorden.

Gedeputeerde Bruins Slot wijst erop dat het stikstofdossier raakt aan de portefeuilles van alle gedeputeerden, vooral ook die van gedeputeerde Schaddelee. Hij zal de politieke vragen over vergunningen, mobiliteit en bouw beantwoorden.

Zij dankt de voorzitter en de Statenleden voor het mogelijk maken van een extra vergadering over dit onderwerp. Het is van belang dat het gesprek met de sectoren in de gebiedstafels verder gevoerd kan worden omdat de Natura 2000-gebieden allemaal op de provinciegrens liggen en de **buurtprovincies de gebiedsgerichte aanpak al vastgesteld** hebben en ermee aan de slag gaan. De leidraad is een soort stappenplan, om samen te kunnen oplopen is het van belang dat de provincies en de actoren ter plekke samen gesprekken kunnen aangaan.

De VVD vroeg naar het belang van de **gebiedsgerichte aanpak en de doelstellingen** erbij. De inspreker gaf al aan dat het duidelijk moet zijn en in de leidraad is opgenomen dat het gaat om een gebiedsgerichte aanpak waarbij iedereen een verantwoordelijkheid en een taak heeft om naar vermogen bij te dragen om tot oplossingen te komen. Dan gaat het om natuurorganisaties, bouworganisaties, de gemeenten, de provincies maar ook om de landbouwsector. De doelstelling in de gebiedsgerichte aanpak is

1. allereerst het robuuster maken van de natuur en
2. een duurzaam toekomstperspectief creëren voor landbouw en andere maatschappelijke en economische ontwikkelingen,
3. vermindering van de stikstofdepositie, een randvoorwaarde om de doelstellingen te bereiken.

Mevrouw Van Gilse merkte op dat de Natura 2000-gebieden allemaal op de grens met andere provincies liggen en dat gezorgd moet worden voor een goede **samenwerking tussen de provincies** zodat dit afgestemd kan worden. Er is overleg met Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland om rondom de Natura 2000-gebieden tot goede gezamenlijke processen te komen. De leidraad kan

worden gebruikt bij de verdere gesprekken en het inbrengen van de randvoorwaarden. Er is veel over **innovatie** gesproken, de inspreker gaf zojuist ook aan hoe belangrijk het is om daarmee aan de slag te gaan. Het is een belangrijk spoor in de leidraad. De bouwsector en de agrarische sector zijn nodig om dat op een goede manier vorm te geven.

GroenLinks en FvD vragen naar het **dierenwelzijn**. De innovatie moet uiteindelijk positieve effecten hebben. Bij innovatie zijn het eerst de ondernemer en de markt zelf om deze afweging te maken. GS stellen met een interdisciplinair team een subsidieverordening op om ervoor te zorgen dat de provincie daarin een bijdrage kan leveren en het lijkt GS van belang om hierin het aspect van dierenwelzijn mee te nemen. De Staten zullen de subsidieverordening vaststellen.

GroenLinks informeert naar de **innovatie** die plaatsvindt bij intensieve veehouderij. Als het gaat om stikstof is het belangrijk dat er uiteindelijk een vermindering plaatsvindt, dat is de voorwaarde die erbij hoort. In de leidraad wordt aangegeven dat in bepaalde gebieden **experimenteerruimte** mogelijk is als een gebied en de partijen aangeven dat zij met goede voorstellen komen die niet helemaal passen in de regels van de dan geldende Omgevingsverordening.

De SGP en GroenLinks vragen in hoeverre er gebruik gemaakt wordt van de **grondbank**. In het kader van de nieuwe grondstrategie wordt onderzocht of een grondbank kan worden ingezet. Als het gaat om het inzetten van gronden die provinciaal eigendom zijn zal, voordat de provincie overgaat tot verkoop van gronden en percelen, altijd de afweging worden gemaakt of de percelen nog provinciale doelen kunnen dienen. Die doelen kunnen buiten het doel liggen waarvoor de grond ooit is aangekocht. Het is daarom denkbaar dat de grond die voor het ene programma overbodig is, nuttig kan zijn voor een ander programma. Grond beschikbaar houden voor een grondbank of voor versterking van een natuurnetwerk kan voorkomen, maar er moet worden afgewogen of het van belang is om een grondbank in te stellen, zoals aangegeven in de adviezen van de Gebiedscommissie West.

Zowel GroenLinks als FvD stellen vragen over de **uitkoopregeling** van het Rijk. De gedeputeerde betreurt het dat het Rijk alleen voor een vrijwillige agrarische aankoopregeling heeft gekozen, zij heeft benadrukt dat het van belang is om ook naar andere bedrijven te kijken omdat het een opgave is van iedereen. Het Rijk is bezig met het vormgeven van de eisen. Dit is in lijn met de door de Staten aangenomen motie waarbij wordt uitgegaan van vrijwillige opkoop van bedrijven.

Het van belang om te kijken naar de verschillende **bronnen**. FvD vroeg hoe het kan dat de gegevens van het RIVM en de lokale gegevens zo overeen komen. De gedeputeerde antwoordt dat de provincie hier tegen het Nederlandse gemiddelde aan ligt. De lokale bronnen leveren maar een beperkte bijdrage aan de **depositie**. De provincie is dus echt afhankelijk van de bronmaatregelen van het Rijk om ervoor te zorgen dat de provincie op langere termijn een grotere stikstofreductie heeft. In de gebiedsgerichte aanpak moet er vooral naar gekeken worden dat men elkaar kan versterken. Juist hier is het van belang dat de startfase en voorverkenningfase nadrukkelijk een proces van de partijen zelf zijn. De ChristenUnie geeft dit aan. Er moet worden gekeken waar de ruimte zit om bepaalde maatregelen in het gebied te nemen. Dat moet ook een proces zijn dat van onderop plaatsvindt, er kan niet in een natuurgebied een blauwdruk worden neergezet of door de overheid voorgeschreven worden. Dit staat beschreven in paragraaf 4.5.2.

Met het Rijk wordt bekeken of de provincie een **regionaal stikstofregistratiesysteem** (RSRS) op kan zetten zodat het gericht ingezet kan worden in het gebiedsproces. Hierin kan de stikstofruimte die vrijkomt in gebiedsprocessen worden geregistreerd om vervolgens door het bevoegd gezag via vergunningverlening beschikbaar gesteld te worden. Men is daarbij wel afhankelijk van wie de maatregelen uitvoert en betaalt. Mevrouw Van Gilse vroeg eind 2019 of gebiedsgericht in de provincie bepaalde zaken opgepakt konden worden.

Op de vraag naar de definiëring en vormgeving van de gebieden licht de gedeputeerde toe dat de **Natura 2000-gebieden** centraal staan. Maar als de betrokken partijen zeggen dat er, om tot goede resultaten te komen, een ruimer gebied dan vooraf gedefinieerd noodzakelijk is, dan zou gekeken moeten worden naar oplossingen. Binnen een strook van ongeveer vijf kilometer kunnen de meest effectieve maatregelen genomen worden omdat dan de depositie het grootst is. Er kan ook gedacht worden aan hydrologische maatregelen, die bestrijken vaak een groter gebied maar hebben ook een

positief effect op de stikstofdepositie. Deze zaken zijn eerder besproken en doordacht in een eerdere versie van de leidraad en het concept is besproken met de provinciale regietafel stikstof. Hierin zijn alle partijen opgenomen, zoals de bouw, de industrie, de landbouw en de natuur. Daarnaast is met andere provincies gesproken over de inbreng en over hoe zij de processen aangaan.

De SGP, ChristenUnie en GroenLinks stellen vragen over de **bestemmingsreserve van €10 miljoen** die in de begroting van 2021 voorgesteld wordt. Die wordt voor 2021 gereserveerd, omdat er in 2020 vooral procesgeld is gekregen van de Staten en een verhoogde bijdrage aan het IPO. Pas in 2021 is weer sprake van middelen voor gebiedsprocessen rondom Natura 2000-gebieden. De middelen worden in een bestemmingsreserve opgenomen, pas na vaststelling van de voorstellen worden de middelen benut. Natuurlijk moet worden onderbouwd waar de middelen voor ingezet worden en wat de effectiviteit ervan is. Die toezegging gaf de gedeputeerde al eerder aan de Staten.

De SGP adviseert om te zorgen voor **alternatieven naast aankoop van bedrijven**. Dit spoor is nadrukkelijk terug te vinden in de leidraad. Het is belangrijk om een instrumentarium te krijgen voor de mogelijkheid van omvorming, extensivering en innovatie. Daarbij moet gekeken worden of dit op een goede manier kan worden gedaan in een subsidieverordening en of gewerkt kan worden met de experimenteerverordening.

Het CDA merkt op dat moet worden gezorgd voor **aansluiting bij processen die al plaatsvinden**. In het kader van het afremmen van bodemdaling in veenweidegebieden vinden al gebiedsprocessen plaats, daar zullen bodemdaling en CO₂-uitstoot voorop moeten staan. Het is inderdaad van belang om daarin stikstofdoelen mee te nemen. Die kansen zijn er ook voor energiedoelen en voor verdienmodellen voor agrariërs. Het doel is uiteindelijk, in dit gebied en andere gebieden, het toekomstbestendig maken van het agrarisch gebied en het bieden van toekomstperspectief aan boeren, ook jonge boeren. Dit moet hand in hand gaan met versterking van de natuur zodat er uiteindelijk een sterke robuuste natuur is en een economisch rendabele landbouw die een langere periode standhoudt.

De SGP en PvdA stelden vragen over het **kabinetsbeleid** en de relatie daarvan met wat de provincie doet. De heer De Harder gaf al aan dat het Rijk geld beschikbaar gaat stellen voor het versterken van de natuur. Het Rijk zal de provincies om voorstellen vragen. GS willen de Staten meenemen in het proces om ervoor te zorgen dat de Natura 2000-gebieden en gebieden daar omheen versterkt kunnen worden zodat de natuur robuuster wordt. De gedeputeerde verwacht dat het Rijk op dit punt nadrukkelijke voorwaarden zal neerleggen over de te bereiken resultaten. Dit geld gaat niet in het Provinciefonds maar in een programmatische aanpak.

De **commissie Remkes** is van invloed geweest op de koers van het kabinet. De minister heeft in een eerste reactie gezegd dat zij van de streefwaarde die zij in haar brief van 24 april noemde, een hardere juridische waarde gaat maken. In de Stikstofwet gaat zij landelijke kaders vastleggen. In reactie op de SGP stelt de gedeputeerde dat het rapport van de commissie Remkes duidelijk maakt dat er zorgen zijn over de juridische houdbaarheid van de structurele aanpak. Dit maakt dat de minister een juridisch houdbare norm gaat opnemen in de Stikstofwet. Zowel de commissie als de commissie Remkes hebben aangegeven dat het van belang is om met een gebiedsgerichte aanpak te starten en dat zo snel mogelijk te doen. De provincies spreken het Rijk telkens aan op het belang dat het Rijk een oplossing biedt en verantwoordelijkheid neemt voor de problematiek van de melders en het legaal houden van de agrarische bedrijven. Breder dan dat: dat gezamenlijk gekeken wordt hoe de **interimmers en de vrijstellingen** gelegaliseerd kunnen worden. De minister heeft in het Kamerdebat aangegeven dat zij daar de regie in neemt. De provincies zorgen ervoor dat, daar waar de minister een beroep op hen doet, de opgave zo goed mogelijk met elkaar wordt aangegaan en dat er een structurele aanpak komt.

Gedeputeerde Schaddelee gaat in op de vragen van de PvdA over het belang van **woningbouw**. Hij benadrukt dat de gezamenlijkheid hierin gezien moet blijven worden. Boeren en bouwers moeten niet tegen elkaar opgezet worden, beide zijn nodig om ervoor te zorgen dat men qua vergunningverlening de boel weer vlot krijgt, dat agrariërs op een goede manier hun boterham kunnen blijven verdienen en dat de bouwsector op de been blijft. Het college is ervan doordrongen

dat dit belangrijk is. Vorige week was er nog een overleg met de heer Verhagen van Bouwend Nederland, één van de stakeholders in de provinciale regietafel.

De PvdA vraagt of GS bereid zijn uit te dragen dat de woningnood hoog is. De gedeputeerde bevestigt dat die nood er is. De maatregel van het verlagen van de maximumsnelheid door het Rijk heeft er voor een deel aan bijgedragen dat een aantal woningbouwprojecten zijn vlotgetrokken. Maar er is nog veel ruimte extra nodig voor de Utrechtse woningbouwopgave. Dat is de reden waarom GS dit uitdragen en met Bouwend Nederland in gesprek gaan.

De PvdA vroeg naar het kunnen doorgaan van **woningbouwprojecten** en of daar de ontwikkelingsreserve voor kan worden ingezet. Die twee moeten uit elkaar gehouden worden. Aan de ene kant is er het SSRS dat ingezet wordt voor woningbouw, aan de andere kant is er de ontwikkelreserve die met name is voor het legaal houden en krijgen van meldingen van bedrijven. De SGP vroeg naar het **AERIUS**-model. De commissie Hordijk heeft terecht de vinger gelegd bij een zwakke plek in het model. Er wordt continu gekeken naar manieren om het model te verbeteren. Vanuit het Rijk en de provincie bezien is het momenteel de enige bruikbare juridische basis om vergunningen te verlenen. Er moet gekeken worden naar hoe met behulp van het rapport van de commissie Hordijk de rekenmodellen verbeterd kunnen worden. De vergunningen moeten echter niet maanden worden stilgelegd omdat het AERIUS-model on hold wordt gezet. Dan komen veel andere sectoren in de problemen.

De SGP vroeg of de **biomassacentrales** goed in beeld zijn, met name de kleinere tot 15 megawatt. GS kijken naar alle emissieregistratie plichtige bedrijven, wat betekent dat de emissie boven de drempelwaarde zit. Er wordt niet zozeer gekeken naar de productiecapaciteit van de biomassa-centrale, maar vooral naar de feitelijke emissie. Alle bedrijven met een hogere uitstoot dan 15 megawatt zijn in de inventarisatie meegenomen, ook als het biogascentrales **met een productie lager dan 15 megawatt** zijn.

De voorzitter geeft de fracties de gelegenheid voor een tweede termijn.

De heer Hazeleger is verheugd dat de leidraad er ligt, maar de stikstofproblematiek wordt hiermee niet opgelost. Het meest pijnlijk is dat 27 pagina's over de landbouw gaan en dat hier en daar een sneer richting landbouw gegeven wordt. Bijvoorbeeld op pagina 30: 'Vooral in gebieden waar landbouw niet meer gewenst is vanwege de uitstoot van stikstof, biedt de energietransitie kansen.' Wil men de boeren mee krijgen, dan moeten ze niet ongewenst verklaard worden.

Spreker gaat in op vier hoofdpunten.

- De SGP stelde eerder vragen over data en er zou een dataset ontwikkeld worden. Dit blijkt een optelsom te zijn van wat er al was en dat valt tegen. Het antwoord van gedeputeerde Schaddelee op de SGP-vraag over biomassacentrales heeft hij uitgelegd als 'nee, dat is niet in beeld'. De data zijn nog steeds niet compleet. Er wordt vrij gemakkelijk voorbijgegaan aan de commissie Hordijk, er wordt gezegd dat AERIUS het beste is wat men heeft en dat anders geen vergunningen meer verleend worden. Het laatste is te begrijpen, hier kan het voor gebruikt worden, maar AERIUS moet niet gebruikt worden voor het uitrekenen van het effect van het uitkopen van boeren. Hier worden miljoenen euro's aan uitgegeven en dat kan niet op basis van een ongeschikt model. Het fundament moet op orde zijn.
- De inspreker benadrukte de onzekerheid bij boeren. Zolang die onzekerheid niet weg is, kan niet met de leidraad begonnen worden.
- De kritische depositiewaarde wordt niet bekeken en geëvalueerd door het college. Er wordt niet gekeken of het haalbaar is. Dat is een gemiste kans.
- De leidraad is sterk vanuit de provincie opgeschreven, de provincie heeft bepaalde doelen en zal de regiotafels voorzitten. Het zou een meer gezamenlijk proces moeten zijn, een proces waarbij de regio meer vrijheid zou moeten krijgen. Waar komt de regio zelf mee, wat speelt er al in de regio en kan aansluiting gezocht worden bij wat al loopt? Een voorbeeld is Binnenveld, daar loopt al van alles en daar komt nu een nieuw proces bovenop. Dat kan meer in combinatie met elkaar. Er zou een onafhankelijk voorzitter moeten zijn in plaats van een gedeputeerde.

- De integraliteit wordt gemist. Stikstof wordt bij de gebieden neergelegd, vooral de landbouwgebieden. De Landbouwvisie gaat over de hele provincie. Bij de bossenstrategie wordt van boeren verwacht dat zij bomen planten. Nu is er het stikstofprobleem. Maar wat is de overkoepelende visie, waar wil de provincie naar toe met de landbouw in Utrecht? Het staat in de Landbouwvisie maar hoe past die in de leidraad? Er is weinig van terug te zien. Op zijn vraag wat het definitieve rapport van de commissie Remkes veranderd heeft aan de visie van de provincie was het antwoord dat gekeken moet worden naar de juridische houdbaarheid. Maar dat was slechts één van de conclusies.
De commissie Remkes heeft wel een toekomstvisie op de landbouw. Hierbij wordt gekeken naar gebieden waar ruimte is voor natuur en er moeten rode gebieden zijn waar de landbouw alle ruimte krijgt. Daartussen zijn gebieden waar natuur en landbouw verenigd zijn. Als de provincie dit zou uitwerken, wordt boeren het toekomstperspectief geboden dat mist in de leidraad.
- Er is in 2020 procesgeld nodig is, dat is duidelijk. Er is echter nog onvoldoende onderbouwing van de €10 miljoen om dat ter beschikking te kunnen stellen. Het antwoord op een technische vraag was dat het bedrag waarschijnlijk hoger zal uitvallen. De SGP heeft onvoldoende gevoel bij wat er precies gaat gebeuren en kan dit ook niet toetsen op doelmatigheid. Gedeputeerde Bruins Slot gaf zelfs aan dat sommige dingen niet kunnen omdat het Rijk als voorwaarde zou stellen dat er doelen bereikt moesten worden met het geld dat het Rijk ter beschikking stelt. De provincie moet vooraf inzichtelijk hebben wat de doelen zijn die bereikt worden met het ter beschikking stellen van het geld. Dat kan voor de €10 miljoen onvoldoende worden vastgesteld.
- Het antwoord op zijn technische vraag over de IPO-gelden was dat dit structureel geld is. Hij zou er bij het IPO op willen aandringen om dat richting 2023-2024 naar beneden bij te stellen. Bij de provincie wordt ook na een paar jaar gekeken of een minder grote formatie nodig is.

De heer Schipper is van mening dat deels gewerkt wordt met een blinddoek voor omdat het kabinet nog studeert op de impact van de maatregelen en de aanbevelingen van de adviesraden en er nog veel data ontbreken. Het model is twijfelachtig. Op dit punt sluit hij zich aan bij de SGP. Ook hun wens voor integraliteit in het beleid kan de SP onderschrijven.

Het is duidelijk dat er een gebiedsgerichte aanpak uitgerold gaat worden tussen 2020 en 2030. Het is dan ook niet vreemd dat nagedacht wordt over wat de opgaven zijn, hoe het in zijn werk moet gaan, wie erbij betrokken moeten worden en wat de kosten zijn. Op 3 juni hebben de Staten ingestemd met een uitbreiding van 3 fte voor de organisatie rond de aanpak. De financiële voorstellen voor de leidraad zijn opgenomen in de Kaderbrief 2020. Bij de vragen in eerste termijn kwam regelmatig de vraag waarom €10 miljoen wordt gereserveerd en hoe zich dit verhoudt tot de andere reserves. De vragen zijn beantwoord. Het is een feit dat uitvoering van het beleid flink geld gaat kosten. De €10 miljoen zal naar zijn mening slechts een begin zijn. De fractie staat hier echter achter.

Er zijn adviesaanvragen gedaan bij de gebiedscommissies. Van de adviezen is niet veel terug te vinden in de leidraad, zo weinig dat O-gen zich beraadt op de vraag of zij aan het vervolg meewerken. Hij vindt dat teleurstellend en meent dat een uitgestoken hand richting O-gen moet gaan om ze betrokken te houden.

Het instrument van wettige kavelruil, waarbij de betrokken partijen zich wettelijke committeren aan de uitruil van grond, en de aanbeveling van onderzoek naar de inzet van voorkeursrecht komen niet echt terug in de leidraad. In de beantwoording is te lezen dat GS werken werkt aan een herziening van het grondbeleid en hij hoopt dat het instrument wordt uitgewerkt. Het is een gemiste kans.

Ook andere sectoren worden betrokken bij de aanpak en worden geacht een evenredig aandeel te nemen. Bij de binnenvaart wordt gekeken naar het verplichten van katalysatoren, maar de pleziervaart wordt niet genoemd. Onlangs sprak een agrariër in bij de commissie M&M, hij vond het onredelijk dat hij aan de normen moest voldoen terwijl rond zijn land dieselbootjes ongehinderd rond mogen varen. De SP is het hiermee eens en vraagt of hiertegen maatregelen genomen worden. Er is een organogram van regisseurs, gebiedstafels, expertteams enzovoort. Er is sprake van bestuurlijke drukte. De SP vreest dat dit eerder vertragend dan versnellend zal werken op de uitvoering. Het belangrijkste is dat de gebiedsopgaven per definitie maatwerk zijn en de, nog

onbekende, doelstellingen gehaald worden, Dit is niet gebaat met een waterhoofd aan bovenliggende organisatie. Het kan zijn dat men aan de voorkant van het proces meer tijd nodig heeft om een en ander in te richten, maar richting de uitvoeringsfase kan steeds meer bij de gebieden zelf gelaten worden. Hij hoort hier graag een reactie van de gedeputeerde op. Hij sluit af met de opmerking dat de SGP meer interessante punten aan heeft gedragen.

Mevrouw Keller deelt mee dat de PvdD onvoldoende tijd had om zich te verdiepen in het grote dossier. De fractie zal haar bijdrage in de Statenvergadering naar voren brengen. Zij is verheugd over het grote aantal vragen, met name die over dierenwelzijn. Daaruit blijkt voor haar de haas-in-de-marathon functie van de PvdD.

De heer Dercksen stelt dat hij kijkt naar een gedegenereerde overheid die geen idee heeft wat zij doet, op dit dossier liever subsidiemolens heeft dan agrariërs, maatregelen afkondigt op basis van disfunctionerende modellen en weigert feiten te meten. De vergelijking met biomassa dringt zich op: dat werd groen genoemd totdat men €11 miljard kwijt was en men tot de conclusie kwam dat het zeer vervuilend was. Er werd volstrekt onnodig beleid gevoerd, nergens in de wereld wordt dit zo uitgerold. Het leukste voorbeeld gaf de heer Schaddelee aan: er zijn tien kleine biomassacentrales, die zijn misschien vijf keer zo groot als een grote, maar ze worden niet meegeteld want ze vallen onder de norm. Op die manier worden miljoenen euro's over de schutting gegooid.

De commissie Hordijk adviseerde om te meten, de PVV wijst daar al maandenlang op. Hij vraagt of de gedeputeerde kan zeggen of daarmee begonnen wordt. Zij spreekt over een vermindering van de depositie, maar als de nulmeting niet bekend is, hoe kan daar dan van gesproken worden?

Bij het SSRS worden sommige dingen meegeteld en andere niet. De SP gaf als voorbeeld de langsvarende boten, maar de invloed van de middelgrote industrie is natuurlijk nog groter. Ineens is de conclusie dat stikstof van auto's veel verder komt omdat het model niet klopt. Het verraste hem dat de gedeputeerde opmerkte dat de meeste depositie neerkomt op de grond binnen vijf kilometer. Het is een interessante constatering, want uit de paar onderzoeken naar depositie kwam dat de depositie van agrariërs binnen een paar honderd meter neerslaat en misschien zelfs vooral op het eigen terrein.

Hoe kan men spreken over het effectief inzetten van middelen als er zoveel onduidelijk is? Hij begrijpt niet dat iedereen meebuigt met het beleid. De data moeten op orde zijn voordat er geld uitgegeven wordt, dan is pas duidelijk of de euro's effectief worden ingezet.

De heer De Harder ziet in de vlotte beantwoording van de vele vragen de wil van GS om de Staten hierin mee te nemen en goed te informeren. Hij was verheugd van de inspreker te horen dat er vertrouwen is in het bestuur en de ambtenaren van de provincie. Dat vertrouwen moet worden waargemaakt en veel antwoorden op de vragen kunnen daaraan bijdragen.

De gebiedstafels staan centraal in het proces en dat is belangrijk. Er is een uitgesproken wil om de beschikbare stikstofruimte te behouden voor het faciliteren van gebiedsprocessen maar ook voor het ondersteunen van boeren in die gebieden. Uit de beantwoording heeft hij begrepen dat er ruimte is om kaders te verruimen als dat bijdraagt tot het behalen van doelen. Dit alles draagt bij aan het waarmaken van het vertrouwen.

- Hij vraagt wanneer de gedeputeerde verwacht dat er duidelijkheid is voor de ondernemers die in onzekerheid zitten omdat zij op basis van bijvoorbeeld een PAS-melding werken.
- Op basis van welke afwegingen worden de doelen voor de gebieden vastgesteld, hoe komt men tot goede doelen? De gebiedstafels mogen daarover meedenken maar de kritische depositiewaarde wordt niet behaald vanuit de gebiedsprocessen.

De heer Hazeleger vraagt hoe de heer de Harder het waardeert dat in de leidraad een paar keer wordt gesproken over het ongewenst zijn van boeren ten faveure van bijvoorbeeld de energiesector. Helpt dat om het vertrouwen van boeren in de overheid te herwinnen dan wel te behouden?

Het lijkt de heer De Harder een ongelukkige formulering, te strikt voor wat ermee bedoeld wordt.

De heer Dercksen vraagt wat voor de heer De Harder de definitie is van kritische depositiewaarde.

De heer De Harder antwoordt dat dat de waarde is waarbij de natuurkwaliteit niet meer gegarandeerd kan worden als de depositie daarboven komt.

- Begin juni heeft de WUR het rapport Ruimtelijke aanpak van het stikstofprobleem gepubliceerd met daarin een vijf stappenplan. Hij hoort graag of de gedeputeerde het rapport kent, hoe zij dat waardeert en of het misschien aanknopingspunten biedt voor de gebiedsprocessen.
- Hij vraagt of de gedeputeerde ruimte ziet om in een gebiedsgerichte aanpak een grotere rol te creëren voor andere sectoren dan de landbouw, meer dan nu in de leidraad is opgenomen.

Mevrouw Krijgsman heeft de volgende vervolgvragen.

- Maandag werd bekend dat de bodemkwaliteit in Nederland flink achteruitgaat. De adviezen hierover hebben weer effect op stikstof. Zij zou graag zien dat er naar koppelkansen werd gekeken, dat er niet op allerlei vlakken als klimaat, stikstof, bodem en verdroging beleid gemaakt wordt, maar dat daarbij zoveel mogelijk gekeken wordt naar waar dingen gekoppeld kunnen worden en beleidsdoelen in een keer aangepakt kunnen worden. Dat verschaft in één keer duidelijkheid. Zij is het eens met vorige sprekers dat er meer duidelijkheid mag komen voor degenen die niet weten waar zij aan toe zijn, een onzekere situatie die men niemand toewenst.
- De PvdA is van mening dat het rapport van de commissie Remkes bijna integraal overgenomen zou moeten worden. Dat betekent wel wat voor het huidige beleid.

De heer Hazeleger merkt dat de PvdA het advies van de commissie Remkes waardeert en integraliteit belangrijk vindt. Hij vraagt wat de PvdA wil doen om integraliteit in het proces te brengen.

Mevrouw Krijgsman stelt dat hier echt op gelet moet worden. Bij bijvoorbeeld zowel woningbouw als wegverbreding wordt over stikstof gesproken. Zij ziet de leidraad als een stap in de goede richting, een beginpunt. Maar als naar de gebiedsgerichte aanpak gekeken wordt, mag de provincie daar best een rol in pakken en vragen wat er, als gesproken wordt over stikstof, verder moet gebeuren. Bij voorkeur moeten er dan niet drie verschillende plannen met verschillende uitkomsten gemaakt worden, dat leidt tot verdere onzekerheid, ook bij de betrokkenen.

De heer Hazeleger merkt op dat de provincie al met veel dingen bezig is, bijvoorbeeld de Landbouwisie en alles wat daaruit voortkomt. Hij noemde als voorbeeld Binnenveld, waar al veel processen lopen. Alleen al het benoemen van de aanpak als het startpunt is wat ongelukkig. Wat gaat de PvdA doen om dit proces meer integraal te krijgen?

Mevrouw Krijgsman antwoordt dat haar fractie hier aandacht voor blijft vragen en er continu naar zal kijken. Zij neemt aan dat de SGP het met haar eens is dat, als pas na het stikstofprobleem de verdroging wordt aangepakt, dit niet werkt. Zij wil hiervoor bij de stukken die naar de Staten komen continu aandacht vragen en zij wil GS vragen duidelijk te maken waar de koppelkansen liggen. PvdA-Kamerlid Moorlag gaf aan dat de fractie bij voorkeur het rapport integraal overgenomen ziet worden. De eerste brief van de minister is voor de PvdA onvoldoende reactie. Er komt nog een uitgebreide reactie en een reactie van de provincie. Zij spreekt de hoop uit dat die meer voldoen.

- Zij vraagt of de gedeputeerde bereid is om in IPO-verband en bij de minister aan te geven dat er iets met het rapport moet worden gedaan. De laatste jaren zijn er veel beleidsveranderingen geweest en zij zou het nu zo goed mogelijk willen doen zodat de provincie niet later bij de rechter zit omdat zij op AERIUS vertrouwde terwijl dat niet kon.
- In de Tweede Kamer is een motie Moorlag ingediend over de A27, woningbouw zou moeten voorgaan op grote MIRT-projecten. Of het nu de A27 is of Lelystad, de MER-procedures zitten niet helemaal goed in elkaar. In de beantwoording van de vragen is te lezen dat de grote infrastructurele projecten doorgang moeten vinden. Zij vraagt de gedeputeerde om met Den Haag te overleggen dit te doen op basis van een juridisch stevige onderbouwing. Den Haag moet ervoor zorgen dat de MER-procedures op orde zijn, zodat men niet verzandt in lange juridische procedures waardoor én geen woningbouw plaatsvindt én geen snelwegen aangelegd worden. De PvdA is geen voorstander, maar als de bak bij de A27 verbreed moet worden, moet het juridisch goed worden aangepakt.

Mevrouw De Widt brengt naar voren dat D66 geen schriftelijke eerste termijn heeft ingediend. De leidraad is een goed doordacht en onderbouwd voorstel voor de gebiedsgerichte aanpak. De werkwijze met de regietafel en de gebiedscommissies geeft vertrouwen. Op deze manier wordt met veel partijen goed gewerkt wordt aan draagvlak en aan een realistische uitwerking naar een meerjarige aanpak.

Met GroenLinks en de PvdA denkt D66 na over een motie die zich richt op versterking van de aanloop naar de gebiedsgerichte aanpak, bijvoorbeeld over het benutten van experimenteerruimte.

De heer Hazeleger constateert dat mevrouw De Widt helemaal tevreden is met de leidraad. Hij vraagt of zij meent dat er genoeg regie is voor de regiopartijen zelf.

Mevrouw De Widt vindt dit moeilijk te beoordelen. Ze heeft niet gezegd helemaal tevreden te zijn met de voorliggende leidraad, maar met de aanloop naar een gebiedsgerichte aanpak.

De heer Hazeleger vraagt of zij tevreden is met de positie van de gebiedspartijen. Hij meent dat de provincie te veel de regie pakt, het gebied ingaat, stuurt en de tafels voorzit. Er wordt onvoldoende samen gedaan, er moet meer aan gebieden zelf gelaten worden. Hij vraagt hoe D66 hierin staat.

Mevrouw De Widt merkt op dat de provincie is gevraagd om de regie te pakken. Het land heeft een groot probleem met alles wat is vastgelopen. Als de provincie niet het voortouw neemt, worden er geen stappen gemaakt. D66 wil graag zo snel mogelijk op die lijn verder.

De heer Westerlaken constateert dat het stuk, gezien de vragen en antwoorden, door de fracties goed gelezen is. De meeste vragen en opmerkingen van het CDA zijn naar tevredenheid beantwoord. Voor de voortgang van het proces zijn de volgende punten van belang.

- De inspreker liet weten dat het vertrouwen van de boeren in de overheid minder is geworden of weg is. Het herstellen van vertrouwen gebeurt niet op papier, maar in de praktijk. De processen moeten (be)geleid worden door vertrouwenwekkende mensen, het moet voor iedereen vanaf het begin helder zijn welke rol hij of zij mag spelen en welke doelen gerealiseerd moeten worden. Vandaar de oproep van het CDA in eerste termijn om ervoor te zorgen dat er goed aan verwachtingenmanagement wordt gedaan zodat de mensen niet nog meer teleurgesteld worden. Hij merkte eerder op dat het goed zou zijn om, naast een startovereenkomst, een eindovereenkomst op te stellen: men spreekt met elkaar af wat er in het proces dat uitgerold wordt van ieder wordt verwacht en welke doelen daarmee gerealiseerd moeten worden.
- De inspreker stelde dat voor hem de regeling rond de PAS-melders essentieel is voor de samenwerking met de provincie in de gebiedsgerichte processen. Hij gaf eigenlijk aan dat het allemaal geregeld moet worden voor het Stikstofcollectief voluit mee gaat doen. Spreker vindt dat een ernstige zaak en hoort graag van de gedeputeerde hoe zij dat wil oplossen.
- In het stuk is te lezen dat de provincie Utrecht maar een klein deel van de stikstofdepositie in de Natura 2000-gebieden omlaag kan brengen. De vraag is hoeveel geld de provincie erin steekt om dat geringe deel voor elkaar te krijgen. Bedrijventerrein Nijverkamp in Veenendaal ligt vlak langs een Natura 2000-gebied. Hierover is hij in alle stukken en verhalen nog niets tegengekomen. Het zou richting de boeren nuttig zijn om daar nadrukkelijk aandacht aan te besteden.

De heer Fiscalini vindt het positief hoe enthousiast alle fracties zijn over dit belangrijke onderwerp. Hij herinnert aan vraag 36 van FvD: ondanks inspanning blijft de agrarische sector de grootste bijdrage. Wat houdt dit in voor het beleid, wordt die sector harder geraakt dan andere sectoren? Het antwoord was: *'Het realiseren van deze doelstelling is een taak van alle betrokken sectoren tezamen, iedere partij draagt naar rato bij.'* Zoals eerdere sprekers aangaven, is een aantal sectoren niet meegerekend, waaronder kleine biomassacentrales onder 15 MW, het dieselbootje en het industrieterrein. Hij vraagt hoe iedereen naar rato bij kan dragen als niet alles bekend is.

Mevrouw Van Gilse reageert op de beantwoording van de vragen van de VVD.

- Zij memoreert dat op haar vraag over de samenwerking met andere provincies werd geantwoord dat de provincie tot goede gezamenlijke processen wil komen. Dat is goed om te horen, maar het blijft lastig dat er veel cijfers missen, namelijk wat de uitstoot van de andere provincies voor de

provincie Utrecht betekent gezien het feit dat veel provincies verder zijn met de gebiedsgerichte aanpak. Dit is belangrijk voor een goede samenwerking. Zij vraagt of bekend is wat de uitstoot van de provincie Utrecht voor andere provincies doet.

- Zij betreurt het dat kennelijk geen duidelijkheid gegeven kan worden bij de samenvattingen per natuurgebied welke herstelmaatregelen te maken hebben met stikstof. Voor een goede gebiedsgerichte aanpak lijkt een dergelijk overzicht haar noodzakelijk. Zij vraagt waarom die duidelijkheid niet gegeven kan worden, ook bij andere vragen naar overzichten of meer informatie over natuurgebieden was het antwoord een link. Natuurlijk kan bepaalde informatie worden opgezocht, maar voor een gebiedsgerichte aanpak is het voor eenieder belangrijk dat duidelijk is hoe het ervoor staat in de provincie en wat er dus precies mee kan worden bereikt.
- Zij betreurt het dat er zo weinig duidelijkheid gegeven kan worden over de verwachte financiën. Het antwoord is dat flexibiliteit gewenst is. Dat is begrijpelijk, maar het geven van carte blanche is wat anders dan het bieden van flexibiliteit. Zij sluit zich aan bij de SGP op het punt van de onvoldoende onderbouwing van de €10 miljoen. Het is onvoldoende duidelijk wat de doelen precies zijn met betrekking tot dit bedrag. Het is belangrijk dat hierover tevoren meer duidelijkheid komt, tenminste per spoor, voordat dit vastgesteld kan worden.

Mevrouw Van Elteren heeft politieke vervolgvragen na de beantwoording van de technische vragen.

- Zijn GS bereid om aanvullende voorwaarden op het gebied van dierenwelzijn op te nemen? Hier is kort over gesproken bij de beantwoording van de vragen over motie 14 van de PvdD en zij hoort hier graag meer over.
- Zij vraagt of het college bereid is de Staten op de hoogte te houden van het gebruik van de experimenteerregeling en hoe die in de praktijk vorm gaat krijgen.
- Cofinanciering wordt niet uitgesloten. Zij vraagt of het hier gaat om cofinanciering voor het provinciale deel van de doelen. Het Rijk heeft eigen verantwoordelijkheden en het lijkt haar niet dat de provincie daaraan wil meebetalen, de provincie heeft een eigen opgave. Zij vraagt of voor de zomer meer duidelijkheid over de invulling van de cofinanciering en over wie wat precies gaat doen verwacht kan worden.
- GS hebben het eindoordeel als het gaat om doelen, uitgangspunten en kaders per gebied. Zij vraagt waar GS het eindoordeel aan toetsen, aan de zekerheid van het behalen van de doelen?
- Zij komt terug op het rapport van de commissie Remkes. Dit is in juni 2020 gepresenteerd. Haar fractie vindt het betreurenswaardig dat het kabinet weinig lijkt te doen met het advies. Zij vraagt of GS bereid zijn om te lobbyen voor verdere opvolging van het advies, ten slotte is de provincie medeverantwoordelijk voor het behalen van de doelstellingen. Zijn GS bereid om binnen het takenpakket financiële middelen van de provincie de mogelijkheden te verkennen om met de adviezen uit het rapport aan de slag te gaan?

De voorzitter geeft de gedeputeerden de gelegenheid voor een reactie op de tweede termijn.

Gedeputeerde Bruins Slot licht toe dat de **leidraad een spoorboek is** om met elkaar mee aan de slag te gaan en daarna tot afspraken te komen. Het is niet een inhoudelijke invulling van het bereiken van de stikstofdoelen, maar het beschrijft het proces waarmee men met elkaar verder kan komen om dat voor elkaar te krijgen.

Het Rijk heeft de regie voor de **gebiedsgerichte aanpak** bij de provincies belegd. Dit moet dan ook samen met de partners in het gebied zo goed mogelijk opgepakt worden, ook moet de verantwoordelijkheid blijven liggen daar waar dit noodzakelijk is. De gebiedstafels die worden ingesteld zijn natuurlijk op een hoger aggregatieniveau, waarbij het van belang is om bij de gebiedsprocessen rondom de Natura 2000-gebieden zoveel mogelijk aan te sluiten bij dat wat er gebeurt, de heer Hazeleger noemde dit. Als er al goede stappen worden gezet, hoeft er niets nieuws uitgevonden te worden. In voorbereiding op de leidraad hebben GS met de gemeenten gesproken. Wethouder De Rooij gaf aan momenteel een goed overzicht te hebben van de behoefte in een gebied en hoe daar op een goede manier mee moeten worden omgaan. Hij geeft aan dat gebruik

gemaakt moet worden van het proces dat het gebied doorloopt en de kennis die er is om tot oplossingen en formuleringen te komen. De gedeputeerde vindt het van belang dat de laag eronder zoveel mogelijk kijkt naar dat wat er al plaatsvindt. **Integraliteit** is van belang, meerdere fracties gaven dit aan. De Landbouwvisie is daarbij het uitgangspunt en op verzoek van het Stikstofcollectief wordt de Landbouwvisie benoemd omdat dat duidelijkheid geeft over waarnaar toegewerkt wordt. Goed **bodembeheer** is onderdeel van de kringlooplandbouw in de Landbouwvisie, mevrouw Krijgsman gaf dit aan. Het gaat dan om een minimalisering van de stikstof- en fosfaatverliezen. Dat is terug te zien in de Landbouwvisie.

Het gaat om een opgave voor alle sectoren, ook **industrieterreinen** die in de buurt van Natura 2000-gebieden liggen zoals bij Binnenveld. Het kan niet zo zijn dat men daar aan de slag gaat zonder dat juist die sector ingezet wordt. In de analyse staat dat bij dit Natura 2000-gebied een groot deel van de uitstoot daar vandaan komt.

Het probleem van de **PAS-melders** moet opgelost worden. De provincie geeft al langere tijd aan, ook in de brief van GS aan de minister naar aanleiding van de structurele aanpak, dat er duidelijkheid moet komen over het traject dat zij wil doorlopen om ervoor te zorgen dat de meldingen legaal worden gehouden. Zo weten boeren waar zij aan toe zijn. Ook is de minister gevraagd om te werken aan het perspectief om ervoor te zorgen dat de **vrijstellingen en de interimers** ook geregeld gaan worden en om het proces te beschrijven waarbij uiteindelijk ook de agrariërs uiteindelijk weten wat de stappen zijn die de Rijksoverheid gaat zetten. De minister heeft ruimte vrij gemaakt om dat te regelen. Daar waar zij de provincie nodig heeft, zal de provincie dit ondersteunen. Deze boodschap dragen alle provincies uit aan de minister en die geeft aan dat zij dit zal oppakken omdat zij ziet dat dit een randvoorwaarde is voor het goed kunnen uitvoeren van het stikstofbeleid.

Meerdere fracties benadrukten het belang van het **ruimtelijk spoor**. Daarin moet een belangrijke ontwikkeling worden doorgemaakt, zoals bijvoorbeeld staat in het rapport van de WUL. Het doel van dat rapport is vooral om te kijken hoe de overheden de meeste impact kunnen hebben met het beschikbare budget.

Bij de gebiedsgerichte aanpak is het van belang dat de sectoren de noodzakelijke plannen ontwikkelen in de gebiedsprocessen en dat die worden ingebracht bij de gebiedstafels. GS kunnen zich voorstellen dat in een gebied in het westen van de provincie in de startfase, de voorverkenningfase, de gebiedscommissie een rol krijgt om de partijen bij elkaar te krijgen. Het is van belang dat het voor iedereen duidelijk is dat er een opgave ligt, dat wordt gewerkt aan de goede onderbouwing van de opgave en dat er uiteindelijk heldere doelstellingen neergelegd worden. Tijdens de gesprekken hebben de sectoren natuur en landbouw aangegeven te willen weten dat, als men ergens aan de slag gaat met elkaar met de juiste randvoorwaarden dit ook de doelstelling is. De SGP sprak hierover. Er moet een en ander worden vastgelegd, omdat zij niet willen dat gedurende processen nieuwe dingen ingeschoven worden. Die zekerheid is erg van belang bij de start. Dit heeft te maken met het zijn van een betrouwbare overheid.

De **gebiedsgerichte aanpak is eigenlijk een plus op het Rijksbeleid**, het Rijk is verantwoordelijk voor een verlaging van stikstofdepositie door het nemen van bronmaatregelen. Wat de minister in haar brief van 24 april over de structurele aanpak schrijft, is uiteindelijk niet voldoende om dat voor elkaar te krijgen. De verlaging van stikstofdepositie is nodig om de natuur robuuster te maken en ervoor te zorgen dat economische activiteiten door kunnen gaan. Het Rijk heeft de regie voor de gebiedsgerichte aanpak bij de provincies gelegd, de provincies zijn versterkend op wat er landelijk gebeurt maar zijn afhankelijk van de instrumenten die zij ervoor krijgen. Er kunnen geen grote doelstellingen neergelegd worden zonder voldoende financiering. Het is belangrijk om de kringlooplandbouw, de natuurinclusieve landbouw en de bodemdaling ook mee te nemen.

De **experimenteeruimte** in de ontwerp Omgevingsverordening en in de PRV betekent dat een bredere afweging gemaakt kan worden waar wel of niet bepaalde functies worden neergezet. SGP, GroenLinks en PvdA benadrukken dat goed gekeken moet worden naar waar welke functie wordt neergezet en dat, als een gebiedsproces dat wil, een gebiedsvisie wordt neergelegd waarbij gekeken wordt naar welke regels net iets ruimer of anders geïnterpreteerd kunnen worden om uiteindelijk tot een beter houdbare oplossing te komen. Op het Eiland van Schalkwijk is een dergelijk proces gaande,

niet in het kader van stikstof maar in het kader van andere instrumenten. Dan moet er wel een goed onderbouwd plan liggen.

De gedeputeerde is het eens met de SGP dat bij het IPO moet worden aangegeven dat het verstandig is om een **organisatie** die wordt opgebouwd, ook weer **af te bouwen**. De komende jaren komen er goede oplossingen voor de stikstofproblematiek, maar uiteindelijk moet het staand beleid bij het Rijk en de provincies zijn. De provincies hebben het Rijk laten weten dat zij echt willen werken aan een nieuwe vergunningssystematiek die houdbaar is.

De SP informeerde of niet met **voorkeursrecht** gewerkt kan worden. De gedeputeerde is hier geen voorstander van, omdat dit iets is waar de agrarische sector onrustig van wordt. Er wordt van vrijwilligheid uitgegaan en hiermee zou er toch een meer verplichtend overheidsinstrument worden ingebouwd. In dit stadium heeft dit niet haar voorkeur.

De heer Schipper bracht dit punt naar voren omdat er soms geen agrarische gronden vrijkomen. Hij zou dit als mogelijk instrument voor dergelijke wervingen willen inzetten.

Gedeputeerde Bruins Slot begrijpt dat het niet om voorkeursrecht voor provincies gaat. De heer Schipper wil dat er scherp gekeken wordt voor welke doelen het ingezet wordt, natuur of landbouw.

Gedeputeerde Bruins Slot vervolgt de beantwoording van de tweede termijn.

Er zijn echt nog stappen te gaan. Daarbij is het van belang dat gewerkt moet worden aan **vertrouwen**, het CDA benadrukte dit. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Het verwachtingenmanagement, aan de voorkant moet helderheid verschaft worden, er moet helderheid zijn over de te behalen doelen en hier moet tussendoor niet aan worden gesleuteld, is heel belangrijk in de uitwerking die gemaakt wordt. Dat vraagt om heldere doelstellingen en als instrumenten en middelen worden ingezet, moeten die ervoor zorgen dat een bepaald resultaat bereikt wordt. Die doelstellingen staan beschreven in de leidraad.

De ecologische herstelmaatregelen voor de PAS worden gemonitord. Wellicht moeten er meer maatregelen genomen worden. In de afgelopen jaren is de verdroging in de verschillende gebieden goed gemonitord. In het najaar zullen de Staten geïnformeerd worden over de resultaten van de evaluatie en over welke stappen verder gezet moeten worden. Het werken aan het tegengaan van verdroging is heel belangrijk in het kader van stikstof.

Meerdere fracties stellen dat het **geld** alleen uitgegeven kan worden als daar **een heldere doelstelling** onder ligt. Dat is de reden waarom GS de bestemmingsreserve voorstellen, die wordt niet in het Statenvoorstel vastgelegd maar in de begroting. Een bestemmingsreserve maakt dat alleen geld uit die reserve gehaald kan worden op het moment dat er een doelstelling is om het aan te besteden. Eerder gaf zij bij de VVD aan dat bij het uitgeven van geld ook gekeken wordt naar wat de effectiviteit en de efficiency van de maatregel is. Er kan alleen geld worden uitgegeven als de subsidieverordening er is en daar is goedkeuring van de Staten voor nodig. De opkoopregeling komt beschikbaar met randvoorwaarden en die zijn leidend voor het geld dat hiervoor nodig is.

GroenLinks vraagt wat aan **cofinanciering** wordt verwacht. De gedeputeerde verwacht dat bij de eerste €50 miljoen van de €350 miljoen hopelijk van start kan worden gegaan terwijl alleen de proceskosten betaald worden. Daarna zal het Rijk van de provincie bepaalde voorfinanciering verwachten om het opkopen van bedrijven mogelijk te maken. Dit kunnen op zijn hoogst vijf tot tien bedrijven in de provincie zijn. Het opkopen van een landbouwbedrijf kost veel geld, €350 miljoen lijkt veel, maar als de provincie over bijvoorbeeld 5% kan beschikken, dan ontvangt de provincie van de overheid ongeveer €15 miljoen. Dat levert een geringe bijdrage in het opkopen van bedrijven, het Rijk vraagt om alleen die bedrijven vrijwillig op te kopen die piekbelaster zijn. Daarvan zijn er tussen de twintig en dertig in de provincie.

Bij de subsidievoorwaarden kan de provincie sturen op technieken die voorkomen dat ammoniak en fijnstof ontstaan. In dat kader kan ook naar **dierenwelzijn** gekeken worden. In dergelijke processen is de Omgevingsverordening leidend en daarin wordt dierenwelzijn vaak als een criterium benoemd.

De heer Dercksen vraagt of de piekbelasters in het model zijn opgenomen.

Gedeputeerde Bruins Slot antwoordt dat het Rijk bepaalt wat een piekbelaster is omdat het de randvoorwaarden vaststelt voor het opkopen. De minister geeft alleen toestemming aan provincies om bedrijven op te kopen als het gaat om grote uitstoters. De conceptregeling van het Rijk voor het opkopen moet worden afgewacht voor precies de criteria hiervoor worden vastgesteld.

De heer Dercksen concludeert dat afgewacht moet worden of de piekbelasters in de modellen zitten. Als het gaat om de berekende piekbelasters, is het antwoord van gedeputeerde Bruins Slot. Als de provincie een bedrijf wil opkopen, wordt altijd gekeken naar de modellen, daar gaat het Rijk van uit. Er wordt niet gemeten, over modellen en meten heeft zij eerder met de heer Dercksen gediscussieerd. Wel moet er gewerkt worden aan verbetering, dit wordt op een aantal vlakken gedaan. Hierbij wordt gekeken naar het voorstel van de UvA.

De heer Dercksen constateert dat wordt gesproken over de berekende piekbelasters. Het kan zijn dat een kleine biomassacentrale naast een Natura 2000-gebied voor dat gebied een piekbelaster is.

Gedeputeerde Schaddelee merkte zojuist op dat die niet in de modellen zitten. Maar de boer ernaast, die geen piekbelaster is maar toevallig wel in de modellen is opgenomen, wordt opgekocht. Gedeputeerde Bruins Slot licht toe dat de opkoopregeling geldt voor agrarische bedrijven. Zij gaf al aan dat zij graag gezien zou hebben dat het Rijk een bredere opkoopregeling had gemaakt, ook voor bijvoorbeeld de industrie. In de gesprekken met de minister heeft zij dit ook aangegeven.

De heer Fiscalini citeert uit de stukken: *'Het Rijk is nog met de provincies in overleg om vast te stellen wat wordt verstaan onder piekbelasters.'* Op de vraag wat een piekbelaster is, kwam niet een duidelijk antwoord. Op de vraag of GS inzicht hadden in de hoeveelheid piekbelasters in de provincie Utrecht, was het antwoord dat dit er 26 zijn. Maar als niet duidelijk is wat onder piekbelasters wordt verstaan, hoe kunnen 26 bedrijven dan het label piekbelaster hebben gekregen?

Gedeputeerde Bruins Slot licht toe dat hier gekeken wordt naar berekende piekbelasters. Voor de beantwoording van de vraag van FvD is gekeken naar de berekening van het RIVM en dat geeft aan dat er 26 piekbelasters zijn. De PVV informeerde naar wat het Rijk als uitgangspunt neemt, maar het is nog niet duidelijk of het Rijk het RIVM als uitgangspunt neemt of aanvullende eisen gaat stellen.

De heer Fiscalini vraagt of de provincie dan niet op de zaken vooruitloopt. Het Rijk heeft nog geen definitie gegeven van het woord piekbelaster maar de provincie volgt de maatregelen van het RIVM. Gedeputeerde Bruins Slot antwoordt dat, om de vraag van FvD zo goed mogelijk te beantwoorden, GS hebben gekeken naar de gegevens van het RIVM.

Gedeputeerde Schaddelee dankt de fracties voor hun betrokkenheid bij het onderwerp.

Vanuit zijn portefeuille is hij op zoek naar dat wat juridisch gezien zoveel mogelijk houvast geeft. SGP, FvD en PVV vragen naar de **data**. Het klopt dat soms nog niet alles in beeld is, er wordt nog doorontwikkeld. De provincie heeft echter ook te maken met de kaders die het Rijk geeft.

FvD vraagt of het wel mogelijk is om ieder naar rato te laten bijdragen omdat de **kleinere uitstoters** nog missen. Momenteel is driekwart van de binnenlandse emissie in de aangesloten sectoren in beeld. Dat maakt dat daarop kosteneffectieve maatregel genomen kunnen worden. Het is niet onterecht om te zeggen dat daar een ontwikkelingsslag in gemaakt moet worden. Vanuit het oogpunt van een boer is de verwondering over de dieselbootjes goed te begrijpen. Dat ligt voor een groot deel buiten de invloed van de provincie.

De heer Hazeleger begrijpt dat veel dingen bij het Rijk liggen. Maar de provincie gaat flink geld uitgeven aan de gebiedsgerichte aanpak. In het debat kwamen al een paar dingen naar voren: de biomassacentrales zijn niet allemaal inzichtelijk, de kleine industrie is niet inzichtelijk en veel data ontbreken. Hij vroeg al wat de impact is van wat de provincie met het geld doet en hoe de Staten de doelmatigheid van de uitgaven kunnen toetsen. Het pakket van de provincie is lang niet genoeg om de kritische depositiewaarde (KDW) te halen. In de beantwoording wordt naar de site van het RIVM verwezen, waar aangegeven staat dat het pakket van de landelijke overheid wel onder de KDW wordt gebracht. Maar als hij naar de onderbouwing van het betreffende kaartje kijkt, dan blijkt dat dit pakket een fractie is van de benodigde daling. Van de totale benodigde daling komt 75% uit autonome daling, een klein gedeelte komt uit het pakket van het Rijk en een nog kleiner deel komt

uit de aanpak van de provincie. Hij ziet niet de doelmatigheid van de uitgaven in en ziet niet in hoe het college dit kan voorstellen.

Gedeputeerde Schaddelee kan deze constatering begrijpen vanuit de positie van de heer Hazeleger, maar het alternatief zou zijn dat er niets gedaan wordt tot alles voor 100% zeker zou zijn of dat het Rijk anders besluit. Vanuit alle sectoren komt echter de oproep om te proberen om met name de vergunningverlening weer vlot te trekken en enige voortgang te boeken. Neem het voorbeeld van het plezierbootje: de provincie gaat niet over de vergunning voor plezierbootjes maar de provincie heeft wel de green deal voor de binnenvaart ondertekend en zet zij zich in voor vermindering van de uitstoot van de binnenvaart en pleziervaart. Dit gebeurt in de sector mobiliteit.

De heer Hazeleger stelt nadrukkelijk niet voor om stil te zitten. Hij maakt zich echter zorgen over de vraag hoe onderbouwd kan worden dat de uitgaven doelmatig zijn als het doel is om onder de KDW te komen. Die onderbouwing is er niet. Nagedacht moet worden over wat redelijke voorstellen zijn, en dat is bijvoorbeeld niet uitkopen maar het toepassen van innovaties. Er moeten niet allerlei voorstellen worden goedgekeurd die enkel tot doel hebben om onder de KDW te komen.

Gedeputeerde Schaddelee is het hier niet mee eens. Als men zo kosteneffectief mogelijk wil zijn, moet begonnen worden met de grote brokken. Daarmee heeft men het leeuwendeel van de depositie. Op een gegeven moment moet natuurlijk ook verfijnd worden.

De ChristenUnie vroeg wanneer de **melders** duidelijkheid krijgen, ook de inspreker vroeg hiernaar. De provincie wil de melders graag duidelijkheid geven. Het Rijk heeft de toezegging gedaan dat geprobeerd wordt om dat in 2021 voor elkaar te krijgen, de provincie vindt 2022 meer realistisch. Maar dan moet er wel ruimte zijn om die vergunningen uit te geven.

Hij is het eens met wat de PvdA opmerkte over de **juridische houdbaarheid**. Hij adviseert wel om mobiliteit en woningbouw niet te veel tegen elkaar uit te spelen. Ze zijn beide nodig voor de groei.

Mevrouw Van Gilse heeft het antwoord op twee vragen van de VVD gemist.

- Hoe komt de samenwerking met de andere provincies goed als er zoveel cijfers missen? Kan dit snel verholpen worden?
- Wat is de stand van zaken met betrekking tot stikstof per natuurgebied?

Gedeputeerde Bruins Slot licht toe dat iedere provincie een analyse maakt van de uitstoot van bronnen. Er is zeer gericht gekeken naar de vergunningen, hiermee heeft Utrecht een extra slag gemaakt ten opzichte van andere provincies die bijvoorbeeld alleen kijken naar de RIVM-data. De analyses moeten in het gebiedsproces worden samengebracht om een beter zicht te krijgen op de uitstoot. Er wordt met de provincies en het RIVM samengewerkt om te kijken of er een nog gerichtere systematiek gemaakt kan worden.

Als het gaat om inzicht in de herstelmaatregelen, dan wordt niet specifiek gekeken naar stikstof. Men kijkt vooral naar de robuustheid van de natuur, naar de bredere gevolgen ervan. Dat komt in de rapporten terug. Dit is iets wat de provincie hopelijk kan doen. Als de minister alleen zegt dat de provincies op stikstof mogen sturen, dan is dat niet de meest effectieve manier om natuurgebieden robuust te maken. Hydrologische maatregelen zorgen ervoor dat een gebied versterkt wordt. Ook het werken met kleine landschapselementen heeft vaak een positief effect, de heer Dercksen deed deze suggestie. Er is een landelijk rapport van de verschillende provincies over de PAS-monitoren, de resultaten en de stand van zaken hierbij. Zij zegt toe dat zij dit naar de Staten zal sturen. Dit gaat niet alleen over stikstof omdat men hierbij naar de ecologische herstelmaatregelen kijkt.

De heer Westerlaken herinnert aan zijn vraag of bedrijventerrein Nijverkamp, dat strak tegen De Blauwe Hel in Veenendaal aan ligt, betrokken wordt bij de gebiedsgerichte aanpak van het Binnenveld, De Blauwe Helle. Als men wil uitstralen dat iedereen meedoet in de uitdagingen van de stikstofaanpak, kan dat een eerste stap zijn.

Gedeputeerde Bruins Slot memoreert dat er in Binnenveld al verschillende processen lopen. Zij benadrukt dat er drie gebiedstafels zijn in de provincie, maar dat daarna wordt gekeken naar wat er al gebeurt in een gebied. Ieder gebied heeft een eigen kleur in de manier waarop het beste kan worden samengewerkt en daar sluit men op aan. Gaat men aan de slag in Binnenveld, dan moet het

industrieterrein meegenomen worden. De industrie is ook van invloed op wat er gebeurt in een Natura 2000-gebied. Iedereen heeft een opgave. Het is aan de gebiedspartners om ermee aan de slag te gaan.

De heer Schipper stelt een vraag over de zwaarte van het in te richten bestuursmodel. Hij doet de suggestie van afschaling bij de uitvoeringsfase. Wellicht is aan het begin van het proces meer nodig. Gedeputeerde Bruins Slot geeft er altijd de voorkeur aan als iets bestuurlijk minder zwaar gemaakt kan worden. Er zal wel op deze manier gestart worden, maar het is goed om te evalueren.

De heer Hazeleger stelt twee vervolgvragen.

- Er is voor gekozen om een gedeputeerde voorzitter te laten zijn van de regietafel. Hij vraagt of niet beter voor een onafhankelijk voorzitter gekozen kan worden, iemand die goed ligt in het gebied en makkelijk een boerenerf op stapt. Het is belangrijk om vertrouwen te winnen. Dit is terug te zien in het advies van O-gen.
- Op zijn vraag naar de mening van de gedeputeerde over het rapport van de commissie Remkes ging de gedeputeerde in op het juridische aspect. Hij bedoelde meer het toekomstperspectief dat daarin geschetst wordt voor de landbouw. De commissie gaat uit van een rood gebied waar meer ruimte wordt gecreëerd voor de boeren, een groen gebied voor natuur met daartussen de gebieden met verweving. Het zou helpen als dat toekomstperspectief geschetst wordt voor de boeren in de provincie. GS zouden dan bereid moeten zijn om in het rode gebied meer vrijheid te geven voor bijvoorbeeld nieuwvestiging, zodat boeren de mogelijkheid hebben om hun bedrijf te verplaatsen van een groen of oranje gebied naar een rood gebied.

Gedeputeerde Bruins Slot zegt hierbij onderscheid te maken tussen de drie gebiedstafels en de gebiedsprocessen. De gebiedsprocessen spelen zich af rond de Natura 2000-gebieden. Zij heeft niet de insteek om **voorzitter** te zijn bij een gebiedsproces. Daar zou met andere constructies gewerkt moeten worden omdat juist in een gebiedsproces gekeken moet worden naar mensen die ook het verdere vertrouwen hebben. Of de gedeputeerde voorzitter is van de gebiedstafel, hangt af van de opgave. Dit wordt nog bekeken. Bij de gebiedstafels gaat het om regie-schap over het grotere proces. Zowel de commissie Remkes als de minister legt de regie bij de provincie neer. Op het hogere niveau komen de processen samen en de partijen waarmee gesproken is, de natuurorganisaties, het Stikstofcollectief, de industrie, geven aan dat zij belang hechten aan dat er sturing aan het proces wordt gegeven en dat zij iemand kunnen aanspreken over het verloop van het proces. Als de Staten de leidraad vaststellen, moet dit soort zaken met de gebiedspartners worden opgepakt.

Wat de inrichting van een gebied betreft, is er sprake van een nieuwe ontwikkeling. Er is het rapport van de commissie Remkes maar zij wil de NOVI ook hierbij betrekken, de brief van de minister over het landelijk gebied en het derde ruimtelijk spoor. De heer Hazeleger geeft aan dat er slimmer nagedacht zou moeten worden over bijvoorbeeld het meer met elkaar verbinden van natuur en landbouw rond een Natura 2000-gebied en gebieden die nadrukkelijker worden ingericht als landbouwgebied en die verder van Natura 2000-gebieden af zullen liggen. De Omgevingsverordening biedt ruimte voor dit soort dingen, binnen de regels die gelden. Met de **experimenteerruimte** kan hiervan afgeweken worden, daarom is die nadrukkelijk opgenomen in de leidraad. Dit zijn wel pittige processen. De reconstructieperiode rond 1990-2005 was een behoorlijke opgave. Het idee om meer in ringen te denken rond gebieden is een interessante gedachte die kan worden uitgewerkt in het verdere proces.

De heer Hazeleger begrijpt niet waarom de gedeputeerde geen voorzitter wil zijn van het gebiedsproces en wel van de gebiedstafel. De gebiedstafel heeft de regie over het gebiedsproces, de voorzitter ervan is dan voorzitter van het proces, lijkt hem.

Gedeputeerde Bruins Slot antwoordt dat de minister en de commissie Remkes hebben benadrukt dat de provincie de gebiedsregisseur moet zijn. Daarom is aangegeven dat de provincie de voorzittersrol op wil pakken. Met de maatschappelijke partners is besproken hoe zij daar tegenaan kijken. Het gebiedsproces betreft degenen uit het gebied zelf die aan de slag gaan om goede voorstellen te formuleren. Dat is niet hetzelfde. De provincie alleen kan niet de gunstige staat van instandhouding

bereiken, daar zijn anderen voor nodig. De verschillende gebiedsprocessen komen samen in de gebiedstafel. Daar wordt op een hoger aggregatieniveau gekeken.

De voorzitter zal het presidium adviseren om het voorliggende voorstel door te geleiden naar de Staten met de titel normaal debat. Zij zal het presidium meedelen dat er bij meerdere fracties nadrukkelijk de behoefte bestaat aan fysiek vergaderen.

5. SLUITING

De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering.